

קנאות משובחת, וקנאות פסולה

[פרשת פנחס, שנת תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

תמוה הדבר כיצד בן לוי נהיה לכהן. הרי לכל משפחה יש יחודיות המתאימה לה. לכל קבוצה יש תפקיד, שונה מכל שאר הקבוצות. כמו שיש הבדל בין שבט לשבט, (על כך כתב הנצי"ב ב"העמק דבר", בראשית כח, ג; וכן על דברים כט, ט) כן בודאי יש הבדל בין כהן ללוי.

כאשר קרח (ממשפחת לוי) ביקש להיות כהן, הזהיר אותו משה רבנו "בוקר ויודע ה' את אשר לוי". מפרש הזוהר (ח"א דף יז.) כשם שיש הבדל בין בוקר ולילה, כך יש תפקיד שונה למשפחת כהונה או למשפחת לוייה, ואין לטשטש ההבדל. כי הלויים הם ממדת "גבורה". (מדת הדין). כן כתב הזוהר. (ח"ג דף קעו:).

לוי – גבורה.

- ראינו זאת כאשר משה בקש להרוג את החוטאים בעגל, נתקבצו אליו רק בני לוי. (שמות לב, כו).
- ראינו אצלם מדת הדין כאשר שמעון ולוי הרגו לכל בני העיר שכם.
- וכן מפורש על ההבדל בין משה רבינו עצמו לבין אהרן הכהן. משה נקט במדיניות של "אין פשרות", ואמר "יקוב הדין את ההר" (סנהדרין ו:). מה שאין כן אהרן, "אוהב שלום ורודף שלום" ולכן היה רך בהתנהגותו עם חוטאי העגל.

כהן – חסדים.

- הכהנים במקדש היו עושים שלום בין איש לבין אשתו, כאשר האשה נהגה לא בסדר והסתגרה במקום סתר עם גבר זר, כדי לסלק כל ספק הביאו את הסוטה לפני הכהן שטרח להחזיר שלום לבית בני הזוג, שיוכח שהיה חשד חנם.
 - וכן הכהן עשה שלום בין אדם בישראל עם אביו שבשמים, ע"י הקרבת הקרבנות.
- אבל הלויים** היו "שוערים", כלומר תוחמים תחום מוגבל ומזהירים שלא יקרב זר, וכן היו "משוררים", שיר הודיה כאשר האדם ניצול מסכנה או מצב רע. כלומר ביטוי למדת הדין. ולכן "משבטלה סנהדרין, בטל השיר" (סוטה מח ע"א) ומפרש מהר"ל (י"נצח ישראל, עמ' קיח) כי השיר במדת הדין. ואנו מבינים כאן יפה מדוע נפסל קרח על הסף כאשר למרות היותו לוי, בקש להחליף סדר העולם ולהיות כהן. (ממדת החסד)

ובכן עלינו לשאול כיצד נתכהן פנחס? והרי הקב"ה קבע כי רק אהרן ובניו יהיו כהנים?

ומפרש רש"י (במדבר כה, יב) "אע"פ שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן. אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן". ואם אצל קרח זה היה פסול ובלתי חוקי, למה זה היה אפשרי אצל פנחס?

אלא עלינו לעיין מה שורש של קנאותו של פנחס. האם הוא בא בכח הדחייה, בכח השנאה והסלידה? או שמעשהו הנועז בא מתוך אהבת הזולת, ורצון אמת להצילו מעוון.

מוצאים אנו כי יש מקרים שמותר לקנאים להרוג אדם מישראל.

כאשר מישהו רודף את חברו להורגו, או אחרי הזכר או נערה מאורסה, "מצילין אותם בנפשם". (סנהדרין עג:). את מי מצילים, את הרודף או את הנרדף? מפרש שם רש"י: "מצילין אותן מן העבירה". זאת אומרת מצילים את הרודף. כי אם בא רש"י ללמד על הצלת הנרדף, מה הוא הוסיף על המפורש במשנה? הרי לנו מפורש שהייעוד של קנאות הוא אהבת ישראל, כלומר אהבת אותו פושע ולהציל אותו מהקלקול והעוון. ובכן אפשר לומר כי גם פנחס רצה להציל את זמרי מהחטא, רצה להפסיק את השתקעותו החולנית. פנחס רק רצה את טובתו.

וזה מפורש במדרש תהלים על הפסוק "וחרפה לא נשא על קרובו" (תהלים טו, א) אמרו "זהו פנחס שהיה משבטו של לוי, וזמרי היה משבטו של שמעון. [והרי שניים אלו היה ידידים צמודים, כמפורש ברש"י לבראשית מט, ה]. וכיון שעשה זמרי אותו מעשה, מיד הרגו, כדי שלא יהיה חרפה על ישראל". כלומר חס פנחס על שמו הטוב של קרובו שבט שמעון ועצר את ההתפרעות.

וראינו כי החסיד רמח"ל, מייחס מדת "קנאות" למדת "אהבה".
ב"מסילת ישרים" (פרק יט) מונה והולך שלש דרגות של מדת אהבת ה', "קנאות, דבקות, שמחה". ואם יש כאן יראת שמים גדולה, וקפידא על שמירת המצוות גם ע"י אחרים, מדוע לא נמנה זה בין מדות ה"יראה"? אלא מתוך אהבת הזולת רוצה האדם שלא ייכשל בחטא.

וכך גם כתב ה"חזון איש" (על או"ח עמ" 163 ד"ה ומ"מ) על עונשי בית דין לעבריינים מישראל: "אבל העונש צריך להעשות מתוך יגון עמוק, נקי מרגש צרות-עין בשל אחרים". זאת אומרת כאשר ה"קנאות" נובעת מתוך זעם ושנאה, היא פסולה. היא צריכה לנבוע מתוך מה שאוהבים את המוכח ורוצים בטובתו, כדי להביאו לידי חיי עולם הבא.

כיצד נתכהן פנחס? אמרו בגמרא (זבחים קא): "לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי". ופירשו בסנהדרין (מד.) "ויעמוד פנחס ויפלל: בא וחבטן לפני המקום ואמר 'רבש"ע, על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל?'. כלומר הוא בא מפני מחשבה חיובית, לשם הצלה, מתוך אהבת ישראל שלא ימותו, ולא מתוך שליליות. בעקבות כך נתכהן פינחס, דכתיב 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם'. וממתי קוראים לפנחס עצמו "כהן"? כי בפסוקנו רק כתוב כינוי "כהן" אצל אהרן: "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". (במדבר כה, יא). ובפרשת מלחמת מדין כתוב כינוי "כהן" אצל "אלעזר" בלבד. (במדבר לא, ו). וממתי זכה אף פינחס שהוא עצמו ייקרא כך? אמרו חז"ל "כש"ש שלום בין השבטים" כאשר הציל את שבטי ראובן וגד מכליה ע"י מלחמת אחים (יהושע כב, ט) "וישמע פנחס הכהן". [ולמרות שהקשו במסכת זבחים, הרי גם כתוב "והיתה לו ולזרעו אחריו", משמע כבר לו עצמו? ודחו שזה נאמר רק לגבי ברכה, ולא לגבי ייחוס].

הרי מכאן שפינחס זכה לכהונה מחמת ההיבט הרחמני שבו, מחמת ההטיה לחסד. מה שאין כן קרח, לא חיפש כלל חסד לזולת אלא חמד שררה. כאשר שפת חסידות בפיו "כי כל העדה כולם קדושים", בכל זאת את מי הוא מציע לשמש ככהן גדול? רק הוא בעצמו! הרי כל זה צביעות, כזב ומרמה. ועוד, פנחס הכניס עצמו לסכנה. אילו שאר בני שמעון שעמדו מחוץ למערה היו מתנפלים עליו והורגים אותו, מי היה מציל אותו? מה שאין כן קרח בקש כבודו של עולם.

ולכן נגיד גם לעניני הפגנות שאנו עורכים נגד השלטונות שגוזרים על עם ישראל גזירות רעות, עלינו להיות "קנאים" אבל לפי הטיב התורני, ולא לפי עצת יצר הרע. כאשר אבותינו הפגינו נגד השלטון הרומי המושחת, "הלכו הפגינו בלילה. אמרו: אי שמים, לא אחיכם אנחנו? ולא בני אב אחד אנחנו? [יעקב ועשו היו בני רבקה אמנו]. מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרים עלינו גזירות קשות?!" (ראש השנה יט.). ופירש רש"י הסגנון: כדי שירחמו עליהם.

אבל להפוך עגלות אשפה, לשרוף צמיגים, לעצור את התנועה הציבורית למשך שעות ארוכות בכבישי הארץ ולהציק לאוכלוסית נוסעים שהיא בלתי אשמה בהשעות-השלטון, לרגום את השוטרים או לבזותם, כל אלו אינם מתאימים להדרכותיהם של חז"ל. אלו הם מתן פורקן לזעם ותסכול ומקום פורה ליצר הרע של כעס. בכל הדורות לא ראינו אצל תלמידי חכמים וצדיקים שיעסקו באלימות בעת הפגנה. אדרבה, אלימות מעוררת אלימות נגדית מצד המשטרה.

תורתנו היא תורת חיים ונותנת עצות לכל דור ודור.
עצם הדבר ש"מסילת ישרים" קבע מקומה של ה"קנאות" בפרק י"ט, בפרטי החסידות, ולא בפרקים הקודמים המתייחסים לחובת כל יהודי רגיל באשר הוא, מלמדנו כי עד שהאדם לא תיקן יפה מדותיו הבסיסיות ב"זהירות", "זריזות", "נקיות", "פרישות", "טהרה" וכו', אין לו להעפיל ולטפס מדריגות שהן גבוהות ממנו. קנה-מידה שהאדם יבדוק את עצמו אם הוא ראוי לאיצטלא זו, אם יצטער כאשר זה שהוא מפגין נגדו נפצע או ניזוק. אם זה חסר לו, הוא פסול מלעסוק ב"קנאות".